

Asia: VN/4118/2019

Lausuntopyyntö parlamentaarisen ohjausryhmän ja asiantuntijatyöryhmän mietinnöstä, luonnos hallituksen esitykseksi avoimuusrekisterilaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kannatatteko avoimuusrekisterin perustamista Suomeen?

Kyllä

Mikä esillä olevista kolmesta avoimuusrekisterin soveltamisalavaihtoehdosta tulisi valita (eli mihin tahoihin kohdistuvaa lobbausta ilmoitusvelvollisuuden tulisi koskea)?

Eduskunta, ministeriöt ja valtion virastot

Yleiset huomiot esityksestä

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry kannattaa avoimuusrekisterin perustamista Suomeen.

Olemme tyytyväisiä siihen, että avoimuusrekisterin säätäminen on kirjattu Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan. Hyvään hallintoon kuuluu, että viranomaiset kohtelevat kaikkia ihmisiä oikeudenmukaisesti ja viranomaisten toiminta on puolueetonta. Suomalaiset yhteiskuntavaikuttajat ovat tottuneet avoimuusrekisteriin liittyviin periaatteisiin Euroopan Unionin tasolla. Suomessa kansainvälisiä malleja on selvitetty päätöksenteon pohjaksi vuonna 2018.

Yhteiskuntavaikuttaminen on osa avointa ja moniarvoista demokratiaa. Lobbarit tuottavat omaa toimialaansa koskevaa tietoa valmisteltavien asioiden vaikutuksista ja eri näkökulmista. Tiedonvaihto antaa laajempaa pohjaa päätöksenteolle.

Vallankäyttö ja vaikuttaminen on vastavuoroista, ja koskee myös viranomaisia ja poliittista päätöksentekoa. Eduskunnalla, ministeriöillä ja valtion virastoilla on velvollisuus käydä ja vahvistaa dialogia päätöksiin liittyvien asianosaisten kanssa niin, että esim. tuleviin lakiesityksiin pyydetään

lausuntoja ministeriöiden toimesta laajasti, sekä eduskunta kuulee kaikkia keskeisiä toimijoita säätäessään lakeja.

Koska useimpien ns. lobbausta harjoittavien tahojen toiminta keskittyy valtakunnallisiin linjauksiin, mm. lainsäädäntöön vaikuttamiseen, kannattaa avoimuusrekisterin toimintapiiriin ensi vaiheessa ottaa eduskunta, ministeriöt sekä valtion virastot. Myöhemmässä vaiheessa, saatujen kokemusten perusteella, voidaan harkita avoimuusrekisterin toimintapiirin laajentamista.

Tärkeää on, että avoimuusrekisteriin hakevat ja lobbausta harjoittavat tahot sitoutuvat yhteisesti laadittuihin eettisiin periaatteisiin ja toimintasääntöihin harjoittaessaan edunvalvontaa Suomessa. Vaikka avoimuusrekisterilainsäädäntö rajattaisiin tässä vaiheessa koskemaan eduskuntaa, ministeriöitä sekä valtion virastoja, vaikuttaa dialogi eettisistä periaatteista ja toimintasäännöistä yhteiskuntavaikuttamista tekevien tahojen toimintaan laajemminkin. Tässä mielessä lobbauksen eettistä sääntelyä voi verrata esim. julkisen sanan neuvoston journalistin ohjeisiin.

Koska lobbausta harjoittavat tahot muodostuvat hyvin erilaisista ja ennen kaikkea erilaisilla resursseilla toimivista tahoista, kannattaa tässä vaiheessa harkita, että raportointijaksoksi riittäisi yksi vuosi, jolloin raportointi voitaisiin myös ottaa osaksi järjestöjen ja muiden toimijoiden omaa toimintakertomusprosessia. Paras ajankohta vuosiraportointiin edellisen vuoden osalta on alkukevät. Tällöin vaikuttamistoimintaan liittyvät taloudelliset tiedot raportoitaisiin samassa yhteydessä.

Tietojen antaminen siten, että niistä kävisivät ilmi lobbauksen kohteet, teemat ja menetelmät, on kannatettavaa, mutta toiminnan raportoinnissa kannattaa pysyä riittävän yleisellä tasolla. Koska Suomessa toimii monia ns. pr-toimistoja, on järkevää myös kertoa, mikäli toimintaa tehdään asiakkaan puolesta. Tällöin noudatettaisiin henkisesti vastaavaa periaatetta kuin vaalirahoituslainsäädännössä, jossa ns. välitetty tuki on yksilöitävä.

Kun uutta toimintatapaa ollaan ottamassa käyttöön, olisi suotavaa, että raportointimalli olisi vaikkapa määrämuotoinen siten, että se tukisi raportoinnin yhteismitallisuutta. Raportointi kannattaa toteuttaa sähköisenä palveluna, ja mahdollisimman moni kohta – mikäli mahdollista – kannattaa toteuttaa valmiina kysymysvalikkoina, kuten nyt esim. lausuntopalvelussa on tehty. Näitä valmiiksi laadittuja kysymysvalikkoja voi täydentää organisaation oman toiminnan kuvauksella halutuista teemoista.

Raportointi tulee rajata eduskunnan, ministeriöiden ja valtion virastojen henkilöihin vaikuttamiseen joko päättäjinä tai asioiden valmistelijoina. Sen sijaan erilaiset yleiset yhteiskunnalliset kampanjat mm. mediassa eivät avoimuusrekisterin toimintapiiriin kuulu.

Avoimuusrekisterin rekisterinpitäjäksi ehdotetaan Valtiontalouden tarkastusvirastoa. Rekisteri otettaisiin ehdotuksen mukaan käyttöön vuoden 2023 aikana.

Aikataulu on realistinen. Valtiontalouden tarkastusvirasto on oikea juridinen paikka rekisterinpitäjäksi, koska siellä jo nyt toteutetaan vaali- ja puoluerahoituksen valvontaa.

Lobbytoiminnan itsesääntelyn kehittämiseksi ja avoimen vuoropuhelun vauhdittamiseksi yhteiskuntavaikuttamista tekevien tahojen ja valvojan viranomaisen välille tulee perustaa asianosaisia edustava neuvottelukunta, samaan tapaan kuin tiedonvälitystä arvioi ja seuraa julkisen sanan neuvosto – tai vastaavasti kuin patentti- ja rekisterihallituksessa aikanaan toimi yhdistysasiain neuvottelukunta.

Neuvottelukunnan toiminnalle on osoitettava riittävät resurssit, ja sillä tulee olla toimiva yhteys oikeusministeriön demokratia- ja julkisoikeusosaston kanssa. Harkittavaksi esitämme, että perustettava neuvottelukunta toimisi oikeusministeriön resursoimana ja fasilitoimana.

Mauriala Vesa
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry - Vesa Mauriala,
yhteiskuntavaikuttamisen päällikkö.